

УДК 377.8

Я.Б. Великий, м. Львів, Україна / Y. Velukuy, Lviv, Ukraine
e-mail: velukuy1@ukr.net

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ПОРЯТУНКУ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті висвітлено роль підвищення ефективності громадянської позиції студентської молоді, формування у них громадянського світогляду на основі використання історичного досвіду початку XXI століття. Обґрунтовано хронологічні межі та періодизацію розвитку громадянської позиції українців на початку XXI століття (пропедевтичний етап як актуалізація історичного досвіду, в першу чергу досвіду козацької педагогіки (1991-2003 рр.); становлення громадянської позиції в період піднесення національної свідомості в період «оранжевої революції» (2004-2005 рр.); спад громадянської активності (2006-2012 рр.); революція гідності та військова агресія (2013-2015 рр.); становлення європейської Української держави (2015 р. і далі). Визначено концептуальні ідеї, формування громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку, зокрема: формування громадянської вихованості як необхідної складової професійних якостей; забезпечення усвідомлення значущості громадянської діяльності у майбутній професійній діяльності; використання загальнонаукових підходів (інтегративний, культурологічний, діяльнісний, аксіологічний та креативний); виявлення особливостей та розробка концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу; уточнення компонентної структури, критеріїв, показників її рівнів громадянської вихованості особистості; інтеграція змісту, форм та методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у комплексі виховних справ.

Ключові слова: розвиток, громадянське виховання, громадянська позиція, періодизація, майбутні офіцери, служба порятунку

Future rescue officers social positioning edukationg: historical experience

Annotation. The role of the effectiveness increase of student social positioning, formation of students' public outlook based on the historical experience usage at the beginning of XXI century was shown in the article. The article explains chronological frame and periodization of Ukrainian social positioning at the beginning of XXI century (propaedeutic stage as historical experience actualization, mainly Cossack pedagogy (1991-2003); social positioning formation during national consciousness increase in times of «the orange revolution» (2004-2005); social activity decrease (2006-2012); Revolution of Dignity and military aggression; European Ukrainian country formation (since 2015). The article defines conceptual ideas, social courtesy of future Rescue Service officers, in particular civil courtesy formation as an important component of profession qualities; providing awareness of social activity importance in future profession practice; usage of general scientific approach (integrative, cultural, activity method, axiological and creative); identifying the features and concept development of social education of future Rescue Service officers based on the integrative approach; specification of structure components and criteria, exponents and levels of personality social education; integration of content, forms and methods of future Rescue Service officers social education together with educational affairs.

Key words: development, social education, social positioning, periodization, future officers, Rescue Service.

Постановка проблеми. Проблема виховання громадянина значно загострилася на початку 90-х років ХХ століття, що зумовлювалося створенням і початком розбудови незалежної, суверенної, правової Української держави. Проте, як засвідчують результати різних досліджень цієї проблеми, «громадянське виховання тривалий період здійснювалося занадто повільно. Значною мірою це пояснюється відсутністю досвіду, суспільних традицій громадянського виховання молоді, духовною спустошеністю, політичною і загальною життєвою апатією певної кількості громадян українського суспільства» [7, с. 11]. На відміну від інших розвинутих країн, де громадянське виховання майже повністю базується на політичній та правовій сфері діяльності громадянського суспільства, в Україні на сучасному етапі її розвитку, громадянське виховання «багато в чому базується на морально-етичних засадах, тобто морально-етичні імперативи й цінності виступають головним критерієм ефективності громадянського виховання» [8, с. 49].

Актуальність дослідження визначається необхідністю підвищення ефективності громадянської позиції студентської молоді, формування у них громадянського світогляду на основі використання історичного досвіду початку XXI століття. Це дасть можливість зрозуміти особистість студента та курсанта, створити йому умови для творчого розвитку. У створенні такого середовища провідну роль відіграє інтегративний підхід, який органічно поєднує дві провідні функції вищого навчального закладу: навчальну та виховну.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема розвитку громадянської свідомості та позиції, громадянського виховання завжди привертала до себе увагу філософів, педагогів і психологів (І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневецький, П. Ігнатенко, О. Киричук, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Поплужний, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, М. Чепіль, К. Чорна та ін.). Важливу роль відіграють основні положення «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» (О. Сухомлинська). Науковці також досліджували

шляхи, форми і методи формування громадянських якостей (П. Вербицька, Н. Дерев'янка, С. Карпушкін, О. Красовська, О. Научитель, М. Рудь, О. Світличний, Н. Фролова та ін.). Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідники зосереджуються, головним чином, на обґрунтуванні загальних теоретичних основ громадянської свідомості та виховання. Водночас, недостатньо уваги приділено вивченню, узагальненню та шляхам використання історичного досвіду останніх десятиліть, що негативно позначається на результатах теорії і практики розв'язання проблеми.

Мета статті полягає у здійсненні періодизації розвитку громадянської позиції населення України на початку XXI століття та визначенні ідеї, які сприяють використанню історичного досвіду у сучасних умовах (козацька педагогіка, волонтерський рух тощо).

Виклад основного матеріалу. Виховання громадянина має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму. Патріотизм є проявом особистістю любові до свого народу, поваги до національних традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою [2, с. 301]. Велике значення у вирішенні поставлених завдань має виховання поваги до батьків, свого роду, до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї приналежності до нього, як представника, спадкоємця і наступника. З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, суспільна активність й ініціативність, готовність працювати для розквіту Батьківщини.

Особливої уваги заслуговують останні 15 років, котрі кардинально змінили національну свідомість українців, їх громадянську позицію. Враховуючи надзвичайну насиченість подій останніх років, їх масштабність і їх суттєвий вплив на свідомість громадян, цей період заслуговує спеціального дослідження.

Нижня хронологічна межа збігається з початком століття та назріванням суттєвих політичних змін у суспільстві, створенням передумов формування українців як свідомої нації. Верхня хронологічна межа з перебігом подій в Україні, які призвели до серйозних змін та зрушень, зростання громадянської позиції. Вона зумовлена модернізаційними перетвореннями в освіті та нормативно-правовим їх забезпеченням (Закон України «Про вищу освіту», проект Закону України «Про освіту» (2014)), процесами демократизації суспільного життя, збалансованістю нових освітніх завдань.

Ми пропонуємо в **історії розвитку громадянської позиції офіцерів служби порятунку на початку XXI століття розрізнати п'ять етапів:**

Пропедевтичний етап актуалізація історичного досвіду, в першу чергу досвіду козацької педагогіки (1991-2003 рр.).

Національно-визвольний рух українського козацтва заманіфестував найвищий злет виховного ідеалу, зорієнтованого на формування свідомого українця-патріота з національною гордістю, людською гідністю, розумного, освіченого, витривалого, кмітливого, мужнього і благородного козака-лицаря, будівничого і захисника незалежної України, відданого рідній землі, християнській вірі, народу і Батьківщині. Український народ прославляє козаків за їхні звитяжні подвиги, виділяє такі їхні типові риси, як вірність обов'язку, відвага, загартованість, витривалість, вільнолюбство, здатність до переборення труднощів, незалежність натури, лицарська гідність, порядність, непокірність, невибагливість, військова вправність, шана до Бога, вірність присязі, чесність, справедливість. Козаки – надійні товариші, щирі друзі, вірні в коханні, сумлінні в збереженні честі родини [9]. *Козацька педагогіка* – це частина народної педагогіки у найвищому її вияві, яка формувала синівську вірність рідній землі, незалежній Україні. Це народна виховна мудрість, яка ставила метою формування козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю та самосвідомістю. Провідними в національній системі виховання в добу козацтва були такі ідеї козацького руху, як свобода і незалежність України, непорушність прав людини і народу, суверенітет особистості, народовладдя.

Становлення громадянської позиції в період піднесення національної свідомості в період «помаранчевої революції» (2004-2005 рр.);

На цьому етапі формується інноваційний поняттєвий апарат власне української громадянської позиції, визначаються національні пріоритети, спостерігається чіткий поділ населення на прихильників існуючого ладу та революційно настроєної частини населення.

Спад громадянської активності (2006-2012 рр.).

На цьому етапі спостерігається тимчасове затишшя, втрата інтересу частиною населення до політичних подій та громадянського руху, пов'язані з розчаруванням та падінням ідеалів «помаранчевої революції». Водночас, у суспільстві різко наростає незадоволення правлячим режимом, що зароджує нову хвилю заворушень і зростання громадянської свідомості.

Революція гідності. Військова агресія Росії (2013-2015 рр.)

Цей період характеризується небувалим піднесенням громадянської та національної свідомості, відродженням ідеалів козацької держави та стрімким зростанням усвідомлення національної гідності. Україна у цей період стає у центрі світових подій, що підсилює національну гордість, зростають зв'язки з діаспорою. Характерним для цього періоду є волонтерський рух.

В Україні існує позитивний досвід залучення

студентів до волонтерської діяльності, під час якої у них закладається фундамент професійного світосприйняття, досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, ставлення до майбутньої професії. Волонтерська практика допомагає визначитися із професійною придатністю та майбутньою спеціалізацією, бо саме вона відображає потреби суспільства і особисті інтереси, загальнолюдські цінності (емпатія, толерантність, милосердя тощо) [4].

Сучасна педагогічна практика стала носити комплексний характер, що визначається системним, особистісним, діяльнісним та культурологічним підходами. Волонтером вважається фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер, а його діяльність розглядається «як інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку [10]. Як основний ресурс громади волонтери реалізують суспільно-корисну працю, сприяючи зростанню «соціального капіталу», під яким розуміють «потенціал взаємної довіри та взаємодопомоги, що формується в міжособистісному просторі» [1, с. 60]. Організаційною умовою такої діяльності може бути як потреба вдосконалення професійної діяльності, так і внутрішня альтруїстична мотивація суб'єкта, мотивами якої є моральний обов'язок та мотив співчуття [6, с. 47]. Остання породжує потребу та ініціативність у діяльності, систему загальнолюдських цінностей і норм як складника культури. Взаємодія на суб'єкт-суб'єктних засадах формує відповідальність та свободу вибору, що є умовою самовиховання. Зрештою, самовиховання як процес саморегулювання стає органічним складником самовдосконалення, самоствердження, самореалізації, що вимагає практичного доповнення самоуправління, самоконтролю і саморозвитку – формування самостійності як необхідної умови індивідуальності та творчості.

Водночас, в умовах зовнішньої військової агресії, волонтери піднімаються на вищий щабель громадянської свідомості, волонтерська діяльність охоплює широкі верстви населення різного віку. В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, доброчинцями, добровольцями тощо. Настали нові часи і по-іншому стали називати таких людей – волонтери. У Законі України «Про соціальні послуги» поняття «волонтер» трактується як фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Взагалі, волонтерська діяльність – це добровільна діяльність учнівської молоді – волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, котрі

перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, і сприяє самореалізації волонтера. Саме молодь є надійним потенціалом суспільства, який призводить до позитивних зрушень.

Становлення європейської Української держави (2015 р. і далі).

Етап, який розпочався, спрямований на розвиток України як цивілізованої європейської держави. Такий хід подій можливий власне за рахунок патріотичної громадянської позиції більшості населення країни, в тому числі східного та південного регіонів. Це вимагає від освітніх установ відповідного педагогічного забезпечення, формування позитивних громадянських якостей викладачів та студентів. На цьому етапі формуються концептуальні ідеї щодо формування громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку під час навчання у вищому навчальному закладі, зокрема формування громадянської вихованості як необхідної складової професійних якостей; забезпечення усвідомлення значущості громадянської діяльності у майбутній професійній діяльності; використання загальнонаукових підходів до громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку (інтегративний, культурологічний, діяльнісний, аксіологічний та креативний); виявлення особливостей громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку; розробка концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу; уточнення компонентної структури, критеріїв, показників й рівнів громадянської вихованості особистості; інтеграція змісту, форм та методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у комплексі виховних справ.

Висновки. Таким чином, підвищення громадянської позиції студентської молоді, формування у них громадянського світогляду на основі використання історичного досвіду початку XXI століття дасть можливість зрозуміти особистість студента, створити йому умови для професійного творчого розвитку. У історії розвитку громадянської позиції офіцерів служби порятунку на початку XXI століття нами запропоновано розрізнити п'ять етапів: пропедевтичний етап як актуалізація історичного досвіду, в першу чергу досвіду козацької педагогіки (1991-2003 рр.); становлення громадянської позиції в період піднесення національної свідомості в період «оранжевої революції» (2004-2005 рр.); спад громадянської активності (2006-2012 рр.); революція гідності та військова агресія (2013-2015 рр.); становлення європейської Української держави (2015 р. і далі).

До подальших напрямів відносимо особливості розвитку громадянської позиції офіцерів служби порятунку на сучасному етапі.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 176 с.
2. Бех І.Д. та ін. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні / І.Д. Бех [та ін.]// Книга класного керівника: довідково-методичне видання / С.В. Кириленко, Н.І. Косарева. - Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – С.288-326.
3. Дем'яненко О.О. Проблема громадянської освіти і виховання особистості: історико-філософський аспект // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. Вип. 20 / Глухівський НПУ ім. О.Довженка; редкол.: О. І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. – Глухів: ГНПУ ім. О.Довженка, 2012. – С. 273-276 (Серія: Педагогічні науки; вип. 20).
4. Єфремова Г. Л. Формування професійно-особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів засобами волонтерської практики // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. – Ч. 2. – С. 323-330.
5. Іванов М.С. Політична освіта в контексті політичних трансформацій суспільства. Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2004. – 280 с.
6. Капська А. Й. Соціальна робота: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
7. Кошолуп О. Ф. Громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності : автореф. дис. на здоб. наук. ступ.канд. пед. наук спец. 13.00.07 – «Теорія і методика виховання» / Кошолуп О. Ф. . – Херсон, 2005. – 22с.
8. Кондрашова, Л.В., Лаврентьєва, О.О., Зеленкова, Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник / Л.В.Кондрашова, О.О.Лаврентьєва, Н.І.Зеленкова. - Кривий Ріг : КДПУ, 2008 - 187 с.
9. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедagogіка: Навч. посіб. - 2-ге вид., стер. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. - 174 с.
10. Яремчук Н.Я. Педагогіка : навч. посіб. – Львів, 2011. – 246 с.

УДК 378.150

Н.Я. Вовчаста, м. Львів, Україна / N. Vovchasta, Lviv, Ukraine
e-mail: nat_vovchasta@ukr.net

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Анотація. У статті обґрунтовані основних положень моделювання системи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Виявлено специфіку гуманітарної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та показано доцільність використання інтегративного, системного, синергетичного та інших методологічних підходів. Визначено мету іншомовної підготовки майбутнього фахівця як формування особистості, здатної до співіснування з представниками інших мов і культур, прагнучої до саморозвитку і самореалізації, підвищення рівня освіченості й розширення кругозору, з розвиненими комунікативними навичками, що дозволяють їй вільно спілкуватися з партнерами з інших країн. Обґрунтовано принципи (гуманізації, природовідповідності, культуровідповідності, індивідуалізації та ін.), компоненти готовності до іншомовного спілкування майбутніх фахівців цивільного захисту (мотиваційно-цільовий, знаннєво-інформаційний, діяльнісно-операційний та особистісно-ціннісний) та педагогічні умови: урахування особливостей професійної діяльності фахівців цивільного захисту. Представлено графічне зображення запропонованої моделі.

Ключові слова: фахівець, цивільний захист, знання, професійна іншомовна підготовка, дисципліна, професійна діяльність, комунікативні навички, методологічні підходи.

The scheme of the system of professional foreign training of future civil defence specialists

Annotation. The main principle of professional foreign training of the future civil defence specialist is based. The specific of humanitarian training of future specialists civil defense is shown. Expediency of using integrative, systematic, synergetic and other methodological approaches is demonstrated. The goal of foreign language training of future specialist is defined. Specialist should communicate with the representative from other countries, strive for self-development and self-realization, improve education and expand knowledge. These skills help to understand and communicate with partners on professional themes.

The principles of humanization and personalization are given. Such components as motivation, knowledge, activity and business or personal values are found out. The pedagogical conditions of professional activity of future specialists of civil defense are explained. A graphic representation of the proposed model is represented.

Key words: specialist, civil defense, knowledge, professional foreign training, practical classes, professional activity, communicative skills, methodological approaches.

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні пов'язане з модернізацією змісту іншомовної підготовки фахівців, метою якої є оволодіння іноземною мовою як засобом міжособистісного спілкування у професійній сфері. Завданням вищої професійної освіти є не тільки формування

професійних знань, умінь та навичок, але і формування орієнтації на подальше підвищення своєї професійної компетенції, розвиток уміння спілкуватися, використовуючи слово як засіб комунікації, для вирішення професійних завдань в умовах розширення міжнародних зв'язків [7, с. 113].